

RESTAURÁTORSKÁ DOKUMENTACE

Stratigrafický restaurátorský průzkum omítek a povrchových úprav stěn ve vybraných částech interiéru a exteriéru budovy krematoria v Nymburce

Objekt a obec: krematorium, tzv. nový hřbitov, st. parc. č. 1204, Lipová 563/20, Nymburk

Rejstříkové číslo KP v ÚSKP: 44586/2-3151, NKP č. 412

Vlastník a objednavatel: Město Nymburk, odbor školství, kultury a památkové péče,
Náměstí Přemyslovců 163, 288 02 Nymburk, IČO: 00239500, DIČ: CZ002399500

Zhotovitel: Mgr. BcA. Zdenka Gláserová Lebedová, restaurátorka, povolení k restaurování KP
čj. 6610/2004, Drahoraz 37, 507 32 Kopidlno, IČO: 73263532, e-mail:
zdenkaglaserova@gmail.com, mobil: +420 774 256 970

Doba zhotovení: červen–červenec 2023

Průzkum provedli: Zdenka Gláserová Lebedová, Petr Gláser, restaurátoři

Předmět díla: stratigrafický restaurátorský průzkum povrchových úprav stěn a omítek
v nejstarších částech interiéru a exteriéru budovy NKP – krematoria na hřbitově
v Nymburce

Počet stran a fotografií restaurátorské dokumentace: 10 stran textu, 3 strany grafického
zakreslení sond, 108 fotografií (mimo titulní list), celkem 64 strany zprávy

I. Údaje o památce

Památká: Budova krematoria byla navržena architektem Bedřichem Feuersteinem a Bohumilem Slámou a postavena v letech 1922–1924 jako jedna z prvních puristických staveb na území Československa. Stavba je nyní považována za nejvýznamnější dílo českého architektonického purismu. Kulturní památkou bylo krematorium prohlášeno v roce 1987, a od roku 2017 se stalo národní kulturní památkou.¹

Datování: 1922–1924, autory návrhu jsou arch. Bedřich Feuerstein (1892–1936), žák J. Plečnika, a arch. Bohumil Sláma (1887–1961)

Materiál/technika: Hlavním prostorem interiéru je smuteční síň, která přechází z dispozičního obdélníku v přízemí do oválu v patře. Na cihlovém (a smíšeném) zdivu stěn se nacházejí jednovrstvé či dvouvrstvé vápenné či vápenocementové omítky s vápennými, klišovými, dále modifikovanými (emulze, disperze) i modernějšími nátěry.

Prostory, které byly předmětem průzkumu: uvnitř budovy smuteční síň, sousedící chodbička, chodba včetně přilehlých místností (kancelář a čekárna pro pozůstalé), současné kolumbárium; venku vnější plášť budovy s ochozem včetně pilířů, kolumbárium, kancelář

II. Stav omítkových a barevných vrstev v interiéru budovy a ve vybraných exteriérových částech

Celkový stav omítek a omítkových vrstev v interiérech je dobrý, výjimkou byly (již v minulosti) soklové části, protože byly na mnoha místech ve velkém rozsahu opraveny (např. smuteční síň). Omítky nové či opravné štukové vrstvy jsou vesměs v dobrém stavu. Nátěry a barevné úpravy povrchů stěn v interiérech, které procházely v minulosti zásadnějšími opravami, byly většinou odstraňovány a nahrazovány novými vrstvami.

V exteriérech byly změny a úpravy méně časté. Stav těch nejstarších omítkových a barevných vrstev je vcelku dobrý, horší jsou soklové a přízemní partie a části exponované, tedy vystavené nepřízní povětrnosti.

III. Předmět a cíl restaurátorského průzkumu

Předmětem tohoto stratigrafického sondážního průzkumu byly místnosti a exteriéry výše uvedené, a to s cílem zjistit stav a dochování původních omítkových vrstev, jejich povrchovou úpravu, a stav a dochování nejstarších barevných či monochromních povrchových úprav stěn a štukových prvků (ve smuteční síni). Předpokládala se jednoduchá prezentace strukturovaných omítek bez úpravy povrchů, v duchu purismu (stylové čistoty staveb).

Předmětem tohoto průzkumu nebyly žádné laboratorní analýzy ani nebyly odebrány žádné vzorky k dalšímu zpracování.

Výstupem průzkumu rovněž bylo zdokumentovat a zakreslit provedené sondy a zhodnotit fyzický stav, míru dochování a původní barevnou i tvarovou podobu malířských

¹ <https://pamatkovykatolog.cz/pravni-ochrana/krematorium-156952>; <https://www.archiweb.cz/b/mestske-krematorium-v-nymburku>

nálezů, pokud se dají zjistit. Součástí tohoto průzkumu je i návrh na další opatření při obnově (záměr).

IV. Metody průzkumu a struktura dokumentace nálezů

V rámci tohoto průzkumu byly jednotlivé místnosti pro lepší orientaci označeny písmennou zkratkou a číslem sondy. Jednotlivé místnosti byly popsány písmeny takto (viz též u jednotlivých fotografií): hlavní smuteční síň, místnost = SM, přilehlý sklad, chodbička = CHO, chodba = CH, kancelář = K, čekárna pro pozůstalé = Č, současné kolumbárium = KO.

Všechny sondy, provedené v exteriéru, byly označeny písmeny EXT a číslem sondy. V interiérech bylo provedeno celkem 22 popsanych sond a jejich částí a v exteriéru celkem 8 sond a jejich částí. Navíc bylo provedeno množství drobných ověřovacích sond, které nebyly nijak popsány.

Ve **smuteční síni (SM)** bylo provedeno celkem 13 stratigrafických pásových sond do souvrství nátěrů (výmaleb), případně do omítkových vrstev. Z tohoto počtu bylo 7 sond dále rozděleno na dvě, případně 3 části A, B nebo C. Jedna sonda byla provedena na stropě síně (S4) a dvě sondy byly provedeny na podhledech – kruchty (S7B) a oválu v přední části (S10B). Jedna sonda (S11) prověřila materiál schodů ke katafalku.

Jedna očíslovaná sonda byla provedena v přilehlé **chodbičce (CHO)**, původně průchozí chodba), v současné **kolumbáriu (KO)**, původně místnost pro pozůstalé) a v současné **kanceláři (K)**, původně umrlčí komora).

V **chodbě (CH)** a jejích částech (další 2 místnosti) byly provedeny 4 očíslované sondy.

V současné **čekárně** pro pozůstalé (**Č**, původně místnost lékaře) byly provedeny 2 očíslované sondy.

V **exteriéru (EXT)** byla provedena 1 očíslovaná sonda na boční fasádě smuteční síně v 1. NP ze střechy ochozu (S1). V přízemí krematoria v exteriéru byla dále provedena 1 očíslovaná sonda na vnějším plášti současné kanceláře (S2) a 6 očíslovaných sond a jejich částí na plášti budovy smuteční síně v ochozu (S3–S8). Dále byly provedeny drobnější kontrolní sondy na pilířích, zídkách, stropě ochozu a dalších částech budovy, které označeny nebyly. Jejich vznik se podle fotografií (viz dále) datuje do oprav budovy v 90. letech 20. století.

Ze všech nálezů ve všech sondách ve smuteční síni byla vytvořena jedna chronologická řada vrstev omítek a nátěrů (viz dále), která je očíslována a označena směrem od nejstarší nalezené vrstvy k nejmladší povrchové vrstvě – současné prezentované úpravě. Omítkové a štukové vrstvy jsou označeny písmenem O s číslem nebo písmenem, jednotlivé nátěry a barevné vrstvy jsou označeny pouze číslem (případně písmenem V s číslem).

Další místnosti interiéru byly popsány každá zvlášť vzhledem k tomu, že sloužily různým účelům a upravovaly se podle potřeby. Případná souvislost jednotlivých vrstev s nálezy ve smuteční síni (SM) nebo v jiných prostorách je u těchto místností výslovně uvedena.

Rovněž pro nálezy v exteriéru byla vytvořena samostatná chronologická řada, protože venkovní úpravy a opravy mají jiný charakter a časové souvislosti než interiér.

Vzhledem k reprezentativnímu rozsahu průzkumu nejsou vyloučeny existence dalších, v těchto sondách nenalezených či nedochovaných vrstev, které se mohou objevit při jiných příležitostech (např. při odstraňování mladších vrstev), a to na všech částech budovy.

Plán půdorysu, sloužící zde jako podklad pro zakreslení sond, byl použit z poskytnutého pasportu objektu krematoria (1:100), vypracovaného pro město Nymburk v říjnu 2018 firmou P.C.PROJEKTY Martina Červeného z Přehvozdí. Další zde použité historické fotografie a dokumenty byly poskytnuty městem Nymburk (Průběžná průzkumová zpráva SHP od Mgr. Martina Šandy z června 2023) nebo staženy z webové stránky Archiweb (příslušné heslo).

V. Stav a popis nálezové situace

a) interiér smuteční místnosti (SM)

zdivo v sondách smíšené či kamenné (S3, S12)

- O omítka jádrová, pravděpodobně vápenná nebo s menším obsahem cementu apod. (je pevná), se středně hrubou až jemnou zrnitostí, s okrovými kamínky, bílá až smetanová barevnost, tloušťka vrstvy 1–2 cm (nalezena v S1, S3, S4, S5)
- O1 světlá až bílá jemnozrnná vápenná omítka, rovněž pevná, neuhlazený povrch – strukturovaný, tloušťka 2–3 mm (S1, S2, S3, S4, S5)
- 1 **světle šedý** tenký nátěr (studený odstín), pravděpodobně vápenný, nejstarší (možná původní) – nalezen i na stropě a fabionu, dochován ve struktuře omítky (S1, S4) a ve vpadlém poli – pásu pod fabionem (S5), v šambráně dveří **šedo-zelený** odstín (S2), v podhledu fabionu zbytky **tmavšího** odstínu (S4), naopak světlejší odstín až **lomené bílé** se našel na vnějším štukovém rámu pod fabionem (S5) a na poprsní empory pod oknem (S12)
- 1A **černý** nátěr, lesklý (v S3 připomíná slídu či antracit), nachází se v hloubkách strukturovaného povrchu omítky, nalezený ve zdobení okna (S6A), ve středním vystouplém poli na poprsní empory (zde v kombinaci s lomenou bílou plochou vpadlých polí, viz S7), v polích a štukovém rámu za katafalkem (S3) a rovněž na kovovém zrezivělém krytu elektřiny mezi okny (S6B)
- 1B zbytky barevné vrstvy, snad zdobené – **červená** ve fragmentech, snad zbytek dekoru – ve vpadlém poli štukového obdélníku na stěně pod stropem (patrná v S5), na středním obdélném poli fragmenty **žluté** (stejná sonda S5), **tyrkysová či zelená** ve středním obdélném vystouplém poli obdélníku (stejná sonda S5), ve vystouplém poli na poprsní empory (zde v kombinaci s **šedou** vně polí, viz S7), ve zdobení okna – patrný fragment dekoru (S6A), v plochách za katafalkem – jakoby olejová barva s odlesky **červené a zelené** (S3)
- 2A **zlacení** (patrně zlaté fólie) – nalezeno pouze v S3 ve vpadlé ploše štukového zrcadla i na jejím štukovém rámu a od jeho hrany ještě asi 2,5–3 cm na zdi, za katafalkem, na černém podkladu (vrstvě 1A)
- 2B zbytky barevné vrstvy – fragmenty tyrkysové (zřejmě oprava tyrkysové barevnosti na středním obdélném poli a rovněž nálezy na červené vrstvě v S5)

- 3A zelenošedé zbytky nátěru – nalezen pouze na dveřním ostění (S2), patrně modifikovaný nátěr (mastný, lesklý)
- 3 **světle šedý** nátěr o něco tmavší než V1, patrně modifikovaný (lesklý, pevný), patrně celoplošný, je hůře dochovaný, na vystouplých částech možná o trochu tmavší (S1, S2, S3 – zde v hloubkách strukturované omítky na starších vrstvách, S12)
- 4 bílá, patrně vápenná vrstva, nalezená pouze v podhledu empory (S7B) a dále nalezená jinde v interiérech krematoria (zmíněno níže)
- O2 lokální štuková vrstva (patrně větší opravy), ve smuteční síni nalezená pouze v podhledu empory (S7B) nebo pod bočním oknem (S13A), a dále nalezená jinde v interiérech krematoria (bude zmíněno níže) – snad 50. léta 20. stol.
- 5 žlutá či více okrová klišová vrstva (tzv. hlinka), mechanicky a vodou odstranitelná, snad celoplošná – fragmenty (patrně byla cíleně odstraňována; S1, S3, S5, S12), na stropu a fabionu jen bílá (S4, S5)
- 6 velmi světle šedý nátěr – mohl snad být celoplošný, nalezen ve vnitřní ploše zrcadla na stěně v přízemí (S1), na vnitřní straně štukového rámu (S1), ve špaletě zadních oken (S5) a ve zdobení okna (S6), na vystouplém poli na poprsní empory má až světle modrou barevnost (S7, S12)
- 6A lokální zdobení červenými pásy – na hraně vnitřního pole a ve vpadlém poli na poprsní empory (S7) nebo u okna (S8)
- 7 bílá klišová vrstva (tzv. hlinka), mechanicky a vodou odstranitelná, snad celoplošná – fragmenty (S1, S3, S5, S7, na vystouplých polích v S6)
- O3 lokální šedá smíšená štuková vrstva – oprava soklu v přízemí SM (S1)
- O4 lokální bílá štuková vrstvička na soklu v přízemí SM (S1)
- 8 lokální úprava nátěrem – zlacení (patrně bronzy) štukových rámců za katafalkem (jen v S3)
- 9 lokálně dochovaná, světle šedá vrstva (pouze v S12)
- 10 současná bílo-šedá barevná úprava povrchů, pouze v S3 je zlacení (bronzový nátěr) dvou štukových rámců za katafalkem

schody ke katafalku (sonda SM-S11):

- kamenný schod (okrová barevnost)
- šedý nátěr (podklad či nejstarší monochromní úprava?)
- malovaná imitace dřevěného fládrování (pravděpodobně olejový základ), jen fragmenty
- 2 bílé vrstvy, snad sádrová příměs (oprava, podklady)
- imitace dřevěného fládrování (vrstva dosud viditelná v zadní části schodů)
- současný hnědý nátěr (syntetický)

b) interiér – ostatní místnosti mimo smuteční síň (K, CH, CHO, KO)

CHO – chodbička přilehlá vlevo vpředu ke smuteční síni: opakují se zde nejstarší vrstvy omítek a nátěru ze smuteční síně, tedy vrstvy O, O1, a vrstva 1 – světle šedá s tmavě šedým soklem do výšky asi 15–18 cm s červeným, asi 5-cm pásem. Dále následuje stejná vrstva 4 – bílá, patrně jen podkladová, dále nová vrstva světle modrošedá až modrá, dále patrně totožná vrstva štuky O2 – oprava či vyrovnaní povrchu, zřejmě stejná je i vrstva 5, následují dvě klišové vrstvy v okrové a béžové barevnosti, a nakonec současný povrch. Červené a tmavě šedé barvy ve vysokém soklu lze umístit někde pod klišové vrstvy (mezi O2 a V5).

K – kancelář: zdivo vnější cihlové, omítky patrně mladší než v SM a CHO. Případně alespoň starší vrstva by mohla být totožná s vrstvou označenou O, ale omítka následující je pravděpodobně mladší, snad časově podobná jako O2 v SM. Nejstarší vrstva nátěru je smetanové až světle okrové barevnosti, následuje o něco tmavší okrová vrstva. Dále zde byl nanesen novodobý, otěruvzdorný šedý nátěr (od výšky asi 36 cm nahoru) na stěnách i ve špaletě, a nakonec byl proveden současný povrch.

CH – přilehlá chodba a místnosti: starší vrstva omítky by mohla být totožná s vrstvou označenou v SM jako vrstva O, ale omítka následující je pravděpodobně mladší vrstva O2. Následuje světle šedá vrstva nátěru (v CH-S1), na ní je nanesený podobný, světlejší šedý nátěr. Časově následuje příčka směrem ven od SM k místnostem, na ní je bílý podklad a v celé chodbě pak vrstva světle modrá (S1, S3). V S2 (místnost s bílými tapetami na stěnách) v záklenku dveří a v S4 (vpravo vstupem ze SM) je ale barevnost této vrstvy podobná jako v kanceláři, tedy smetanová až nažloutlá (modrá zde chybí). Následují dvě celoplošné klišové vrstvy v okrové a bílé barevnosti (patrně shodná s vrstvou 7 v SM) a nakonec současný bílý povrch s otěruvzdorným nátěrem.

Č – čekárna pro pozůstalé: nejstarší omítková vrstva je patrně totožná jako v SM, označená písmenem O, na ní je dochovaná patrně i vrstva O1 (v Č-S2). Následuje smetanová až lomená bílá vrstva nátěru, která zabíhá pod omítku okna (snad podobná s vrstvou 4 v SM), v S2 je na ní ještě lokálně dochovaná další podobně barevná vrstva. Následuje omítková vrstva na zdi s oknem, přetažená přes omítku starší stěny. Tato mladší omítka je patrně totožná s omítkou O2 jako v předešlých místnostech. Na ní se dochovala vrstva světle okrová až lomená bílá (smetanová), na ní o něco tmavší okrová vrstva. Další vrstvy jsou už jen klišové, chronologicky od nejstarší v barevnosti modré až šedé, pak zelenošedé až zelené, dále okrové a pak bílé, nakonec současný povrch.

KO – současné kolumbárium: omítky i nátěry jsou patrně mladšího data, nejstarší snad O2. Následovaly barevné vrstvy růžová, naředlá, bílá, světle šedá s modrými pruhy pod fabionem, světle šedá až béžová, další béžová, pak dva klišové nátěry – žlutá na stěnách a okrová na stropě, naředlá vrstva (snad disperze), současný povrch – bílý klišový nátěr.

c) exteriér

zdivo v sondách cihlové (EXT-S1, S2), patrné i na pilířích a podezdívkách mimo sondy

- O1 šedobéžová omítka s jemně strukturovaným povrchem na svislých stěnách pláště, na stropě má povrch utažený, světle šedé barevnosti, bez struktury (S3–S8)
- 1(?) tmavě béžový strukturovaný povrch – buď tenký nátěr nebo jde jen o povrchovou vrstvu (S3–S8)
- O2 vrstva bílého, jemného štku, tloušťka do 1 mm (velice dobře drží na předchozí vrstvě – patrně něčím modifikovaná, S3–S8)
- 2 bílý nátěr, patrně podkladový, zřejmě také modifikovaný (velice dobře drží na předchozí vrstvě štku, S3–S8)
- 3 okrový nátěr, patrně měl až žlutou či žlutooranžovou barevnost, celoplošný na plášti budovy včetně podhledů ochozu (S3–S8), patrný jako pohledový na fotografiích z 90. let 20. stol.
- O3 omítka jádrová, světlá, se středně hrubou až hrubou zrnitostí, s kamínky, tloušťka vrstvy 2–3 cm (nalezena pouze v S1, S2 a na pilířích v ochozu)
- O4 světlá jemná omítka, tloušťka 5–10 mm (nalezena pouze v S1)
- O5 jemnější světlá omítka, v soklových partiích dost opadaná (v S2, S3–S8 a na pilířích v ochozu), tloušťka 1–2 mm
- 4 hustý bílý novodobý nátěr s plnivem – současný povrch

VI. Shrnutí výsledků restaurátorského průzkumu

Na základě výsledků a z nich vytvořených chronologických linií, dále na základě dosavadních poznatků o opravách krematoria v minulosti, se pokusíme zařadit jednotlivé nalezené vrstvy do přibližného časového období a vztahů.

a) interiér

Pro **smuteční síň (SM)** bylo možné z nálezů vytvořit jednu chronologickou řadu, která ukázala barevnost všech prvků v jednotlivých etapách úprav síně.

Nejstarší omítky byly nalezeny jako dvouvrstvé, světlé, velmi pevné, s obsahem kamínků, v podstatě však jemnozrné (O, O1). Povrch té mladší O1 byl strukturovaný, přičemž se zdá, že hrubší struktura byla na vystupujících prvcích (štukových rámech), zatímco ve vpadlých částech byla struktura povrchu jemnější, přesto ale znatelně strukturovaná (neutažený povrch). Nejstarší nalezená úprava na omítkách je světle šedý tenký nátěr (studený odstín), pravděpodobně vápenný (V1). Byl nalezen i na stropě a fabionu, dochován byl ve struktuře omítky. Světlejší odstín této vrstvy byl nalezen pod fabionem na štukovém rámu a v parapetu empory, tmavší pak na šambráně dveří a v podhledu fabionu. Není ale zcela jasné, jestli šlo o pohledovou vrstvu, nebo jen o podkladový nátěr. Místy je totiž povrch mechanicky poškozený či nedochovaný. Vzhledem k variantám odstínů této světle šedé úpravy se zdá, že strukturovaná omítka O1 mohla být pohledová.

Následující barevné vrstvy byly označeny jako 1A (černá lesklá úprava některých částí, připomíná slídu, fólii aj.) a 1B (fragменты barevné výzdoby v pestrých barvách – červené, tyrkysové, žluté, zelené aj.). Není zcela jasné, jestli neexistovaly tyto úpravy nějakou dobu vedle sebe, jestli některé z nich nebyly pohledové ve stejném období. Černá vrstva 1A byla (kromě částí za katafalkem a na poprsní empory) nalezena v křížení mezi okny, i na mírně zrezivělém kovovém krytu elektřiny (SM-S6C), který patrně souvisí s původním zařízením stavby. Proto je možné se domnívat, že vrstva 1A patří spolu se světle šedou vápennou vrstvou 1 k nejstarším úpravám prostoru smuteční síně. Není ovšem jisté, zda a případně jak dlouho byla tato černá vrstva pohledová nebo nejednalo-li se pouze o podkladovou vrstvu k nalezeným fragmentům barevného zdobení a zlacení (vrstvy 1B, 2A).

Barevnost ve vrstvě 1B (případně 2B) vypadala zhruba tak, že na stropě a fabionu se barva nenašla, pouze šedá (V1), pod stropem a fabionem zbytky červené ve vpadlých částech; ve středním obdélném poli fragmenty žluté; ve středním vystouplém poli stěny, mezi okny (s fragmentem dekoru) a ve vystouplém poli na poprsní empory tyrkysová či zelená; na poprsní empory vně tyrkysových polí jen šedá; v plochách za katafalkem na černé (V1A) odlesky červené a zelené (připomínají olejové barvy). Špalety oken v zadní části smuteční síně byly opatřeny pouze lomenou bílou barvou (asi V4) a velmi světle šedým nátěrem (V6).

V polích a na pásech za katafalkem se našla vrstva **zlacení** (V2A, částečně poškozená, v plochách evidentně v minulosti odstraňována), patrně šlo o zlatou či kombinovanou fólii (bronz, zlato, stříbro?).

Následovala úprava ještě patrně vápenná, bílá, pak byly některé části opravovány štukovou vrstvou (O2, např. podhled empory), která se patrně objevuje i v dalších částech interiéru krematoria. Tato vrstva je podkladem pro novější barevnou úpravu příček (patrně z 50. let 20. stol.). Mladší povrchy jsou víceméně uhlazeny a zřejmě již nebyly pohledové.

Mladší opravy jsou většinou provedeny křehkými barvami (hlínky) v barevnosti většinou žluté, okrové, šedé či bílé (vrstvy 5–9). Lokálně se objevily i zdobné prvky (např. červený pás na empoře (sonda SM-S7), výzdoba však byla patrně úmyslně odstraňována před další novou úpravou. Z mladšího období pocházejí opravy soklových partií, a to ve hmotě (omítky) i v barevnosti (vrstvy O3, O4). Nejnovější jsou pak opravy s nátěry syntetickými (otěruvzdornými, disperzními aj.).

Písmo na svislé části baldachýnu bylo několikrát opravováno a jeho umístění poněkud měněno, jak je vidět i pouhým okem při bližším pohledu (sonda SM-S9). Bylo provedeno barvami a pravděpodobně bylo míněno jako imitace zlacení (minimálně v mladším období).

Schody ke katafalku jsou kamenné, ale byly opatřeny šedým podkladovým nátěrem, na kterou byla provedena malovaná imitace dřevěného fládrování. V této nejstarší úpravě byly nalezeny jen fragmenty, pravděpodobně měly malby olejový základ. Poškozená úprava byla opatřena bílým podkladem (s plnivem) a znovu byla provedena malovaná imitace dřevěného fládrování. Stav těchto starších vrstev je úměrný jejich funkci, jsou dost opotřebované. V současné době jsou schody opatřeny hnědým syntetickým nátěrem.

Ostatní místnosti interiéru mají pravděpodobně dochovány nejstarší omítky, alespoň v základu, tyto jsou však opatřeny novějšími úpravami, nejčastěji ve světle šedé, šedomodré až modré či lomené bílé až světle okrové barevnosti. Ze zdobných prvků byly nalezeny pouze sokly, a to spíše v novějších úpravách.

b) exteriér

Na zdivu byla nalezena šedoběžová omítka s jemně strukturovaným povrchem (na svislých stěnách přízemní části budovy v ochozu), který byl patrně pohledový. Nanejvýš mohl být opatřen nějakou závěrečnou vrstvou nátěru, ale jen velmi tenkého, případně nekrycího. Tato skutečnost není na první pohled jednoznačná, protože na této úpravě (O1 a V1) je nanесena celoplošná tenká vrstva velmi pevného a dobře držícího šuku (O2) v síle do 1 mm, která při odstraňování spodní vrstvu poškozuje a ta se s ní bohužel odstraňuje.

Omítka na stropě ochozu je pravděpodobně stejného složení, její povrch však v těchto místech nemá strukturu, je hladký, světle šedý. Případný nátěr či jiná povrchová úprava nebyly v sondách nalezeny. Přesné složení omítek (podíl cementu atd.) nebylo předmětem tohoto průzkumu.

Mladší omítka označená O2 je podkladem pro okrovou až žlutou barevnou úpravu přízemní budovy. Na bílý podklad (V2) byla nanесena vrstva žlutého až sytě okrového nátěru (V3), který byl nalezen i na stropech ochozu. Byl pohledový nejpozději do 90. let 20. století, kdy jej lze identifikovat na dochované fotografii (níže přiložena). Mohl ale vzniknout již při opravách v 50. letech 20. stol.

Následují vrstvy vápenocementových omítek a štuků, které jsou nejdříve z 90. let 20. století. Tyto vrstvy (O3, O4) zcela nahradily starší omítkové vrstvy např. na pilířích ochozu a jejich cihlových podezdívkách, na střední vyvýšené části smuteční síně nebo na vnějším plášti současné kanceláře, jak je vidět na téže fotografii z 90. let 20. století. Celoplošnou úpravou (tedy viditelnou na všech zkoumaných částech exteriéru) je pak vrstva O5, která zakryla i okrovou barevnost přízemního pláště budovy a byla podkladem pro současný celoplošný novodobý nátěr s plnivem, který je nyní pohledový (V4).

VII. Záměr na opravu a restaurování

Z výsledků průzkumu obecně vyplývá, že nebyly nalezeny takové části, které by bylo potřeba restaurovat. Veškeré opravné práce lze provádět v režimu stavebním, případně uměleckořemeslném (např. obnova zlacení nebo obnova malované imitace fládrování schodů, obojí ve smuteční síni).

a) interiér

Smuteční síň byla v nejstarších dochovaných vrstvách nátěrů opatřena světle šedými odstíny. Lokálně byla nanесena černá, která je dochovaná ve strukturách dříve patrně pohledové omítky, a na ní jsou barevné fragmenty dekorů a zlacení. Zjištění, která barevná vrstva mohla být pohledová a která byla jen podkladem, by bylo možné ověřit na odebraném vzorku, podrobeném analýze pod mikroskopem (našla by se nějaká mezivrstva či povrchová vrstvička nečistot). Rovněž by se analýzou daly zjistit materiál a technika zlacení, které bylo patrně jen lokální a částečně se dochovalo v plochách štukových rámců i mimo ně v prostoru za katafalkem.

Zlacení i nalezené fragmenty barevných dekorů doporučujeme opět zakrýt, a to nejlépe nátěrem a štukovou vrstvou s vhodným složením. V případě zopakování zlaté výzdoby, která se v těchto místech stále nachází, doporučujeme zvolit jednoduché řešení, které bude šetrné

ke spodním, zakrytým vrstvám. V případě provedení analýzy nalezeného zlacení by mohlo nové zlacení technicky a technologicky, případně esteticky vycházet z jejích výsledků.

U schodů doporučujeme zachovat starší vrstvy imitace fládrování a vzhledem k enormní zátěži tyto opět zakrýt vhodně zvoleným povrchovým nátěrem. Barevnost a podoba nátěru by měla být přizpůsobena časovému období, ke kterému se bude oprava přiklánět (včetně mobiliáře).

Z novodobých vrstev je možné mechanicky odstranit veškeré mladší syntetické, disperzní a klišové nátěry, které jsou ve špatném stavu (tj. od vrstvy 5 včetně). Pod nimi by mělo zůstat souvrství vápenných či modifikovaných světle šedých nátěrů a fragmenty barevné výzdoby a zlacení. Restaurování některé z těchto starších vrstev nedoporučujeme, protože ani jedna nebyla nalezena v úplnosti, a tudíž neznáme přesný záměr, jak měly vypadat. Při rozhodování by ale mohla pomoci výše uvedená analýza vzorků odebraného souvrství omítky a nátěrů.

Ostatní místnosti interiéru jsou opatřeny mladšími nátěry, starší byly patrně odstraňovány průběžně. Zde je možné mechanicky (např. odmytím) odstranit veškeré klišové nátěry a oškrábat otěruvzdorné a jinak technicky nevyhovující novodobé nátěry. Omítky starší i novější jsou podle sond v dobrém stavu a není potřeba je odstraňovat. Barevnost je možné zopakovat (odstíny světle šedé, do modra, světle okrové, smetanové).

b) exteriér

Nalezené a identifikované vrstvy omítek, štuků a barevných úprav jsou v podstatě pevné a soudržné, obzvláště ty starší, skryté pod mladšími úpravami, lze považovat za dobře dochované. Výjimkou jsou soklové partie ve hmotě omítek, což se dá vztáhnout na celou zkoumanou část budovy (včetně pilířů a cihlových podezdívek). Zde by byly nutné opravy a vzhledem k tomu, že jsou tyto části vesměs nové, byly by v režimu stavebním, nikoliv v restaurátorském. Ohledně barevnosti je nutné vzít v úvahu veškeré úpravy budovy a jejich podobu v určitém časovém období, ke kterému se má podoba obnovy přiklonit.

Odkryv nejstarších dochovaných ploch omítek (O1) nedoporučuji, protože jsou zakryty pevnou štukovou vrstvou, která je dobře chráněná. Navíc odstranění této štukové vrstvy (O2), která je velmi dobře s podkladem spojená, by mohlo způsobit poškození těchto starších omítek včetně cenných strukturovaných povrchů. Ty by se odkryvem deformovaly a místy snad i zničily. Pro konkrétní informaci, jestli se na nejstarší omítce nachází nátěr nebo jde jen o přirozenou povrchovou vrstvičku, doporučuji případně odebrat vzorek na stratigrafii tohoto souvrství. Dalo by se tím rovněž ověřit, jestli se na omítce nachází povrchová vrstva nečistot, která by svědčila o tom, že byly omítky v této podobě delší dobu pohledové.

V Drahorazi 31. 7. 2023.

